

A perenkivüli egyesség és a Pp. 413. §-a.

A perenkivüli egyesség magánjogi intézmény, az ítélet a perjog intézménye. Jogi természetüknek e különbözőségéből önként következik, hogy joghatásaik sem lehetnek teljesen egyenlők. Jogerő például nyilván nem fűződhetik a perenkivüli egyességhez, de nem fűződhetik minden perenkivül egyességhez a végrehajthatóság sem.

De az is kétségtelen, hogy a kétféle intézmény fő célja azonos: mind a kettő vitás vagy egyébként bizonytalan jogviszonyt akar bizonyossá tenni. A célnak ezt a közösségét jogi szabályozásuk nem hagyhatja figyelmen kívül. Amennyire tehát jogi természetük eltérő volta megengedi, összhangzatosan kell az ítéletnek és a perenkivüli egyességnek a joghatásait megszabni. De törekedni kell az összhangra azért is, mert azt ítéletnek és a bírói egyességnek joghatásai nagyjában ma is egyenlők, viszont bírói egyesség és perenkivüli egyesség között minél kevesebb különbséget teszünk, annál inkább kerülünk el ferde eredményeket.¹

Mindezt bővebben másutt fejtettük ki. 1. Kifejtettük különösen, hogy az egyesség hatálytalanságára és megtámadására vonatkozó jogszabályoknak lehetőleg összhangban kell lenniök azokkal a szabályokkal, amelyek az ítélet perujítással való megtámadásának okait szabályozzák. Ebből a szempontból vetettük össze a magánjogi törvénykönyv törvényjavaslatának különösen az 1693. §-át a Pp. 563. §-ával.

De az ítélet joghatásait nemcsak perujítással lehet érinteni, hanem a Pp. 413. §-án alapuló keresettel is. Most tehát azt a kérdést kívánjuk vizsgálat alá venni, hogy a magánjogi törvénykönyv javaslatának szabályai és a Pp. 413. §-ának szabályai közt megvan-e a kívánatos összhang.

Figyelmen kívül hagyva most azt a kérdést, hogy az említett kereset egészen különálló jelensége-e a perjognak, vagy csak a perujítási keresetnek egyik külön szabályozott esete² lássuk hogyan rendelkezik a Pp. 413. §-a.

„Ha a fél a 131. § alapján az ítélethozatal után lejáró szolgáltatás“ — tehát járadék, vagy viszontszolgáltatástól nem függő más időszakos szolgáltatás — „teljesítésére jogerős

¹ A Magyar Jogi Szemle f. évi márciusi számában.

² Lásd erről a Kereskedelmi Jog 1921. évi 134. lapján megjelent cikkünket.

ítélettel köteleztetett és azok a körülmények, amelyek alapján a bíróság a szolgáltatás mennyiségét vagy tartamát megállapította, lényegesen megváltoztak, az érdekeltek bármelyike az előbbi per bíróságánál keresetet indíthat a szolgáltatás megállapított mennyiségének vagy tartamának megváltoztatása iránt.

A körülmények változása csak annyiban vehető figyelembe, amennyiben olyan időben állott be, hogy a keresetet indító fél az előbbi perben már nem érvényesíthette.

A korábbi ítéletet csak az új per indításának időpontjától kezdődő hatállyal lehet megváltoztatni.“

Melyek azok a járadékok vagy viszontszolgáltatástól nem függő más időszakos szolgáltatások, amelyekre az a §. vonatkozik?

Sok van ilyen. Ha csak azokat tartjuk is szem előtt, amelyeket a magánjogi kodex kifejezetten szabályoz és ezek közül is csak azokat, amelyek pénzszolgáltatásra irányulnak, akkor is jó hosszú sorozatot állíthatunk össze. Ilyen külön élő házastársnak járó tartásdíj vagy pénzbeli hozzájárulás (Mtk. 118. §.), a rokonnak járó (Mtk. 234. §.) meg a törvénytelen gyermekeknek járó tartásdíj (252. §.). Ilyen az életjáradékká változtatott kikötmény (1470. §.). Ilyen lehet az életjáradéki szerződés alapján járó életjáradék (1478. §.). Ilyen az a kártérítési járadék, amelyet az, aki tiltott cselekménnyel másnak halálát okozta, a sértett hozzátartozóinak kötelese fizetni, meg az a kártérítési járadék is, amely a tiltott cselekménnyel előidézett munkaképtelenség miatt a sértettnek jár (1725, 1727. §.). Ilyen az özvegyi jog megváltásául járó más visszatérő szolgáltatások is.

Mindezeknél ha ítéletben vannak megállapítva, van több-kevesebb lehetősége annak, hogy azok a körülmények, amelyek alapján a bíróság ítélete a szolgáltatás mennyiségét, vagy tartamát megszabta, utóbb változáson mennek át és így a Pp. 413. §-a reájuk alkalmazásra kerül.

És ha rendezésük nem ítélettel, hanem egyességgel történik? Gondoskodik-e a magánjogi kodex javaslata arról, hogy ilyenkor is meg legyen-e a feleknek ugyan-ezen joguk?

Általános szabályt, amely az ilyen tárgyú egyességekre megfelelő módon rendelkeznie, hiába keresnénk a kodexben.

Gondolhatnánk ugyan az 1693. §. 1. bekezdésére, amely az egyesség hatálytalanságáról szól. „Az egyesség hatálytalan“ — mondja ez a §. „ha valótlannak bizonyul olyan körülmény, amelyet az egyezkező felek valóznak tartottak és az egyesség megkötésének alapjául vettek.“

Okoskodhatnánk úgy, hogy azok a körülmények, amikről ez a §. beszél, nemcsak multbeliek vagy jelenbeliek, hanem jövőbeliek is lehetnek. Tegyük fel például, hogy apa és gyermeke a tartásdíj összege tárgyában egyességet kötöttek és az egyesség megkötésénél például azt a jövőbeli tényt vették alapul, hogy az apa, aki akkor havi 300 pengőt keresett, a jövőben legalább ugyanannyit fog keresni, de utóbb az apa nyomorékká vált és havi jövedelme 150 pengőre süllyedt. Ilyenkor szó lehetne arról, hogy az egyesség az 1693. §. most idézett 1. bekezdése alapján hatályát veszítette, mert az alapul vett jövőbeli tény utóbb valótlannak bizonyult.

Csakhogy ennek az okoskodásnak két hibája volna. A kisebbik az, hogy ezen az alapon sem lehetne a tekintetbe jövő esetek mindegyikét megoldani. A nagyobbik pedig az, hogy a törvénykönyv azt a szabályt, amit így levezetünk az 1693. §-ból, egyes esetekre külön kimondja, amiből arra lehet következtetni, hogy az 1693. §. általános szabályát az ilyen jövőbeli tények valótlannak bizonyulása esetére alkalmazhatónk nem tartja.

Hol vannak ezek a külön szabályok? A rokonok tartásáról szóló 238. és a házasságon kívüli gyermekek tartásáról szóló 253. §-ban. Így szólnak:

„A tartás mértékét vagy módját megállapító egyesség nem zárja ki azt, hogy az érdekelt fél a tartás . . . új megállapítását követelhesse, ha . . . a tartásra irányadó viszonyok utóbb lényegesen megváltoztak.“

Ezt a rendelkezést a Mtk. 119. §-a a háztartásnak járó tartására is kiterjeszti.

Három eset tehát szabályozva van, még pedig nagyjában úgy, ahogyan a Pp. 413. §-a rendelkezik, de a szabályozásnak két hibája van. Az egyik az, hogy csak erre a három esetre terjed ki, nem pedig a számbavehető valamennyi esetre. Hiszen cikkünk elején inkább csak példaképpen egész sor más esetet is soroltunk fel, amelyekre a Pp. 413. §-a kiterjed, amelyre tehát egyesség esetén is hasonló rendezés kívánatos. — Másik hibája pedig az, hogy a most idézett szabály még a maga szűk körében sincs teljesen összhangban a Pp. 413. §-ával.

Ami az első pontot illeti: véleményünk szerint a magánjogi törvénykönyvek ezt a szabályt a többi hasonló esetre is kifejezetten ki kellene terjesztenie. Lehetséges ugyan, hogy a joggyakorlat ennek a két-három §-nak a rendelkezését a többi hasonló esetekre analógia útján akkor is kiterjesztené, ha a törvényjavaslat mostani alakjában válnék törvénné, de minden kétség elkerülése végett mégis helyesebb lenne ezt a szabályt általános szabályként bevenni a törvénykönyvbe úgy, hogy az idő-

szakosan visszatérő jövőbeli szolgáltatásokat rendező minden egységre kiterjedjen és ezt a rendelkezést egységről szóló fejezetbe, mint az 1693. §. 3. bekezdését illeszteni be.

Voltaképpen még ezzel sem lenne a magánjogi rendezés teljes. Lesznek ugyanis magánjogi szerződések, amelyek az egység fogalma alá nem fognak esni, de amelyek mégis ilyen visszatérő szolgáltatásokat fognak rendezni és amelyeknél szintén kitűnhetik, hogy a felek az alapulvett jövőbeli viszonyok tekintetében tévedtek. Ha például a kikötményt a bíróság ítélete a Mtk. 1470. §-a alapján életjáradékká változtatta át és azután azoknak a terményeknek az árában, amelyek a kikötmény tárgyai voltak, vagy a pénz értékében lényeges változás áll be, a Pp. 413. §-a alkalmazható lesz. De lehetséges, hogy a felek szerződéssel állapotok meg abban, hogy a kikötményt életjáradékká változtatják. Ez a szerződésük nem lesz egység, mert tárgya nem valamely vitás vagy bizonytalan jogviszonynak a rendezése. És mégis szükséges volna, hogy ezzel a szerződéssel szemben is meg legyen a feleknek ugyanaz a joguk, ami a hasonló tárgyú ítélettel szemben meg van. Talán azt is javsolhatnók tehát, hogy ne is egységről szóló fejezetben, hanem valahol a kötelmi jog általános szabályai közt rendezze a törvénykönyv ezt a kérdést. De még sem javasoljuk ezt, mert gyakorlati jelentősége a szabálynak az egység körén kívül nem megy, továbbá mert a kódex a nagyon általános szabályokat lehetőleg mellőzni törekszik és végül, mert azt hisszük, hogy szükség esetében a gyakorlat az egységre megállapítandó szabályt ezekre az esetekre analógia útján is alkalmazná.

De ezt a szabályt teljesebb összhangba is kellene hozni a Pp. 413. §-ával.

Hasonlítsuk csak össze egymással a két szöveget.

A Pp. 413. §-a a szolgáltatás mennyiségének vagy *tartamának* a megváltoztatásáról beszél. A Mtk. szabálya a szolgáltatás mennyiségének vagy *módjának* a megváltoztatásáról.

Igaz, hogy a szolgáltatás tartamát is a szolgáltatás mennyiségének a fogalma alá vonhatjuk, mert az, hogy hány hónapon át kell a — mondjuk havi 50 pengő — tartásdíjat megfizetni, mennyiségi kérdés. De ha már a Pp. külön beszél a szolgáltatás tartamáról, minden kétség kizárása végett is kívánatos volna kiemelnie ezt a magánjogi törvénykönyvnek is.

A szolgáltatás módjának megemlítésével viszont a magánjogi kódex bővebb a perrendtartási törvénynél. Ez a bővítés helyes, még pedig nem csak a magánjogban,

hanem helyes volna a perjogban is. Igaz ugyan, hogy a perjogban a szolgáltatás módjának külön megemlítése nem sok gyakorlati jelentőséggel bírna, hiszen az ítéletben mindig pénzbeli szolgáltatásokban marasztalnak az ilyen esetekben, mégis már az összhang kedvéért is ki kellene egészíteni a Pp. 413. §-át a módra való utalással is.

Hiányzik továbbá a magánjogi kodexből annak a kimondása, hogy az egyességgel megállapított szolgáltatás megváltozásának hatálya milyen időponttól fogva áll be. A Pp. világosan kimondja, hogy az ítélettel megállapított ilyen szolgáltatások megváltoztatásának csak a perindítástól van hatálya. A magánjogi törvényjavaslat szintelen szövegéből még az sem kétségtelen, hogy az ilyen követelés támasztása esetében nem lehet-e a tartás vagy az egyéb visszatérő szolgáltatás megváltoztatását addig az időpontig visszamenően követelni, amikor a viszonyok megváltozása bekövetkezett, de az megkétségtelen, hogy ha ennyire visszamenni nem lehet is, a perindítás ideje nem lehet irányadó. Ha tehát valamelyik fél az ellenérdekű féltől a szolgáltatás megváltoztatását követelte, de a felek az egyességgel megállapított szolgáltatás megváltoztatása kérdésében meg egyezni nem tudtak és ennek következtében perre került a sor: a megváltoztatást nem a perindítástól, hanem legalább is a követelés perenkivüli támasztásának idejétől számító hatállyal lehet követelni. Az ítéletben és az egyességben megszabott szolgáltatások ügye tehát ebben a tekintetben sem lesz egymással összhangban, pedig azt hisszük, hogy az összhangot ebben a tekintetben is meg kell teremteni. Hozzáteesszük azonban, hogy ezuttal nem perjog; hanem a magánjog szabályát tartjuk helyesebbnek. Azt tartjuk ugyanis helyesnek, hogy ha valaki a perenkivül közli a másik féllel, hogy a megváltozott viszonyokra tekintettel a tartás összegének a megváltoztatását követeli és ezután az ellenérdekű fél egyezkedési tárgyalásokkal hónapokig elhuzza az időt, míg végre perre kerül a sor. Az igény perenkivüli támasztásának időpontjától járjon a megváltozott összegű tartás, akár ítéletben, akár egyességben volt az megállapítva. Az összhangot tehát nem a magánjogi törvénynek, hanem a perjognak kellene majd helyreállítania.

Mindezek szerint a magánjogi kodex 1693. §-át a következő új bekezdéssel egészítendő ki:

„Járadék vagy viszontszolgáltatástól nem függő más időszakos szolgáltatás tárgyában kötött egyesség nem zárja ki azt, hogy az érdekelt a szolgáltatás mértékének időtartamának vagy módjának új megállapítását követel-

hesse, ha a szolgáltatásra irányadó viszonyok utóbb lényegesen megváltoztak. Az új megállapítást csak attól az időtől kezdő hatállyal lehet követelni, amikor ezt a követelést az ellenérdekű féllel közölték.“

A 238. és a 253. §. 2. bekezdésének tárgyalta rendelkezése ilymódon feleslegessé válnék.

Ebben a két bekezdésben azonban még egy másik szabály is van: az, hogy a rokon vagy a házasságon kívüli gyermek részére járó tartásdíj felemelését akkor is lehet követelni, ha az egyesség a törvény szerint járónál lényegesen kisebb tartásdíjat állapít meg. Ezzel a rendelkezéssel csak egészen röviden kívánunk foglalkozni.

Nyilvánvaló, hogy ez a szabály egészen más alapgondolatból magyarázható, mint az eddig tárgyalta rendelkezés. Itt nincs szó a körülmények utólagos megváltozásáról, itt arról van szó, hogy az ilyen tartásdíj követelések lényegesen csorbitani még a felek megegyezésével sem lehet. És ez a szabály valóbn csak arra a néhány esetre alkalmazható, amelyre a törvény kifejezett rendelkezései kiterjesztik.

Hasonló rendelkezés a perjogban nincs. Ezen a ponton indokolt is, hogy más szabály álljon fenn az egyességgel megállapított tartásdíjra, mint a jogerős ítéletben megállapítottira, mert a jogerővel nem férne össze az ilyen szabály, viszont a magánjogban kívánatos a megmaradása.

De mi lesz a helyzet peregyesség esetében?

Mint hogy a peregyességnek a jogerős ítélettel egyenlő hatálya van (423. §.) erre is az ítélet szabálya lesz irányadó, tehát felemelésnek mincs helye. Ebből azonban véleményünk szerint az következik, hogy a bíróságnak a peregyesség jóváhagyásánál arra is ügyelnie kell, hogy a házastárs, a rokon vagy a házasságon kívüli gyermek javára egyességgel megállapított tartásdíj nem lényegesen kisebb-e, mint amennyi a törvény szerint járna és az ennél kisebb tartásdíjat megállapító egyesség jóváhagyását a Pp. 423. §. 1. bekezdése szerint meg kell tagadnia azon az alapon, hogy a jóváhagyásnak akadály van. Ezt azonban persze csak akkor teheti meg, ha a rendelkezésére álló peradatokból meg tudja állapítani, hogy lényegesen több tartásdíj járna a törvény szerint, mint amennyit az egyességben kikötöttek. Az olyan egyességet pedig, amelyet a bíróság tájékozatlanságából hagyott jóvá, a Pp. 553. §. utolsó bekezdése alapján új bizonyíték címén perujítással meg lehet támadni. Igen, de a Pp. 553. §. szerint csak akkor, ha a fél az alapperben nem használhatja ezeket a tényeket. A P. 553. §. utolsó bekezdése a perujítás általános szabályának ezzel a meg-

